

מגמת המשלים והתיאורים

המופיעים באורות

צפריד בר-אילן

- א. מבוא
- ב. הקדמה
- ג. משלי דצח"מ
- ד. תאורי גלים
- ה. סיכום - מגמת המשלים והתיאורים
- ו. סיום

א. מבוא

מטרת המאמר לנסות ולגלות שכבה נוספת בהבנת ספר אורות.

באופן כללי, הנושא העיקרי של ספר אורות הוא עם ישראל.

הרב מתאר את עם ישראל מבחינות רבות - עברו ועתידו, תפקידו ומהותו, יכולתו ורצונותיו.

העיסוק במאמר זה הוא רק ב'אורות', מפני שלעניות דעתי ישנה מגמה ברורה במשלים ובתיאורים דווקא בעיסוק בנושא המרכזי של הספר - עם ישראל. אמנם, ספר אורות נעתק ממחברות שונות ולא ברצף, אך ישנה מגמה ברורה דווקא בנושא של עם ישראל, כפי שיוכח בהמשך.

לא באתי לתור אחר איסוף המשלים, ולכן לא יובאו כולם, או איתור מקורם (החל בפרשת בא בספר שמות וכלה בשער הקליפות בעץ חיים), אלא למצוא בהם מגמה מכוונת וברורה, שתביא אי"ה להבנה מחדשת של המשלים והתיאורים, ואולי אף של הבנת הספר.

תודה לכל המעירים והמאירים.

ב. הקדמה

אומר את הנחת היסוד, ולאחר מכן אשתדל להוכיח אותה.

לעניות דעתי, צריך להבחין בספר אורות בין משלים לבין תיאורים.

כדי להסביר על דברים כשלעצמם, משתמש הרב במשלים ממדרגות הדצח"מ.

וכדי להסביר תהליכי התפתחות שעוברים על עצמים - החל מנשמות וכלה במגמות אלוקיות, הרב מתאר את גלי הים.

חשוב לומר שבכונה אני מבדיל בין משלים לתיאורים. אני מבין משל בתור לוגיקה - אם תרצה להבין מה זה א', תראה את ב'. כלומר, ב' שווה לא'. אמנם, תיאור הוא גם משל, רק שהוא מתאר את התהליך הלוגי - איך ב' בעצם ממושל לא', מעין משל ארוך.

לדוגמה כשאני רוצה להסביר מהי נשמה, הנמשל שלי הוא הנשמה, המשל הוא בת המלך, והתאור הוא המשל המספר את הסיפור על בת המלך. לכאורה היה אפשר להסתפק במשל ונמשל, והלומד היה מתאר לעצמו לבד מהי אותה בת מלך, מה מעשיה, מגוריה וכו'. ממדרשי חז"ל אנו רואים שאין זה כך. לכל לוגיקה של משל מצטרף התאור - המשל המתאר תהליך. החילוק הזה חשוב להבנת מגמת המשלים והתיאורים.

ג. משלים מהדצח"מ

המשלים מהדצח"מ מובאים כדי להסביר תופעות עולמיות עצמיות. משלים שמנסים לגרום לנו לתפוס כמה שיותר את העולם כשלעצמו, וכדי להסביר לנו מציאויות עצמיות, שאמנם אולי וחלקם ישתנו, כשהרע יעלם מן העולם, אך עד אז בשבילנו אלו משלים עצמיים.

1. משלים מהדומם

'ההזיה הנגלית, המתעבת בחולשת כוח הכרתה את כל עושר צפון ונעלם, החשיכה את העינים וקצרה את חוג הראות הרוחני בבנותה חומת סינים גסה לחופש הרוח'. (עמ' קלד).

המשל - חומת סינים, הנמשל - הרוח.

'כשם שאי אפשר ליין בלא שמרים כך אי אפשר לעולם בלא רשעים'. (עמ' פה)
המשל - יין, הנמשל - רשעים.

'המובחר שבמזון הלא הוא תלמוד תורה לכל צדדיה, הכולל ג"כ את הלימוד ההיסטורי, בכל שלמותו'. (עמ' קמה).
המשל - מזון, הנמשל - תורה.

2. משלים מהצומח

'רוח זר בא ומפעם, והוא צמח לא יעשה קמח, לא יקלט ולא יצמיח' (עמ' כ).
המשל - צמח, הנמשל - חוסר יכולת הרוח זר להשפיע.

'שכך היא המדה, שהענפים מגבירים הם בהתגדלם את כוח שרשם וגזעם, בהזיקם אתו לפעול ולהשפיע בהם חיים ולח. מזה אנו דנים על כל מה שהוא מושפע מרוח האומה הכללית, שכל מה שהוא יותר מתפשט הוא יותר מקים את יסוד האומה ומחזק את עצמותה'. (עמ' קסד, וראה עוד בעמ' קלז)
המשל - עץ, הנמשל - השפעת עם ישראל.

3. משלים מהחי

'החפש זאת התרועה ההולכת עם התקיעה של ההכרת, הוא יצא כארי נורא ממסגרתו'. (עמ' ק)
המשל - ארי, הנמשל - החופש.

'איך מתפרץ הארי מהסוגר' (עמ' קלה)

המשל - אריה, הנמשל - אברהם.

'דוקא הנחש יהפך למטה האלהים' (עמ' צט)

המשל - נחש, הנמשל - ההכרת.

'הנה יום בא ולא ירחק חק, והאנושיות תעורר כדוב שכול וכארי על טרפו להנקם

מהכפירה' (עמ' ק).

המשל - האריה והדב, הנמשל - האנושות.

4. משלים מהמדבר

'הילדות האנושית' (עמ' קא)

המשל - הילדות, הנמשל - ההיסטוריה האנושית.

'כבר יצאנו מהחוג של עמים ילדים קלי דעת' (עמ' ס)

המשל - הילדות, הנמשל - בגרותם החסרה של עמים מסוימים.

'רוח אלהים עליון זה שוכן בכנסת ישראל בקרב החביון היותר גנוז, בקדש הקדשים,

באישון עין ששם אמונת אלהים גנוזה' (עמ' קלד)

המשל - אישון עין, הנמשל - קדש הקדשים הפנימי של האומה.

'זהכפירה האיומה, השפחה הבלה בת העבדות הבזויה' (עמ' צט, וראה גם עמ' ק)

המשל - שפחה, הנמשל - כפירה.

ד. תיאורי גלים

הגלים הם יותר תיאורים מאשר משלים. משלי הדצח"מ מתארים את המציאות הקיימת, לעומת תיאורי הגלים המתארים תהליכים. ולכן, תיאורי הגלים הם מרובים מפני שהרב מתאר תהליכים פנימיים שעוברים העצמים.

בפשט, גל הוא תנועה שמתפשטת במרחב. כוח שעובר ממקום למקום, בלי שמשוהו יחזיק אותו. כלומר, הכח של הגל עובר כשהליך במים או באויר ללא סיוע חיצוני אלא כשלעצמו, מעביר את התופעות העצמיות ממקום למקום.

המים הם דומם דינאמי. בעלי תכונה של דומם - חוסר בחיים, בנשימה, בפריה ורביה וכו', אך מצד שני הם יכולים לנוע ממקום למקום בעזרת שלושה גורמים: מלמעלה - רוח, מלמטה - זרמים תת מימיים, מהאמצע - בסיוע 'חיצוני' - חוק כלים שלובים.

המים מבטאים סוג של חיים, בחינת אין מים אלא תורה, מפני שיש ברטיבות כוח לעורר ולהשיב נפש עיפה. סוג של חיים נצחיים, של רטיבות נצחית, מפני שגם אם המים מבחוץ נראים קפואים, רק החוץ קפוא, ובשונה מכל הנוזלים האחרים, במים יש זרימה מתחת לשכבות הקפואות - זאת היא תכונת האנומליה, של המים ושל הרוחניות.

מפאת הכמות הרבה של תיאורי הגלים (עמ' טו, לח, נד, נו, נט, סב, צד, צו, צח, צט, קז, קיא, קטז, קיט, קכז, קמ), הנובעת ממגוון ומכמות התהליכים הקיימים, אביא רק דוגמאות מעטות שימחישו את הענין.

'השלהבת האלהית מתלקחת בקרב הלב פגימה, בקרב כל רוח ונפש, מכה גלים גדולים' (עמ' צט)

'עתה מכות הן גלים, האידאות האלהית והלאומית' (עמ' קטז).

'בתוך סערת הגלים חותר הוא אל חופו' (עמ' לח)

המשל - סערת הגלים, הנמשל - ההיסטוריה של עם ישראל.

'אם מעט פחות מגדולה זו יבקש לו האדם הרי הוא מיד טרוף כספינה המטורפת בים, גלים סוערים מתנגדים זה לזה ידריכוהו תמיד מנוחה, מגל אל גל יוטל ולא ידע שלו'.
(עמ' קיט)

רבנו נחמן כותב בליקוטי מוהר"ן תורה יג: 'והגלים הם הנפשות'... ולפי הסבר זה, משלי הגלים יובנו טוב יותר - הגל מתאר תהליך נפשי משתנה. כשיש אדם פרטי, או כשעם ישראל מכנס את עצמו בצורה של פרטים עוברים עליו תהליכים נפשיים משתנים, כלומר, גלים.

הזמן יעבור, תהליכים יתקדמו, ויבוא יום ובו תרד הרוח ותשקע, עד אשר יבא סער ויהפך מהפכה (ע"פ עמ' פד, וראה עמ' מא, קכב, וקכו. אדר היקר עמ' יז), הגלים מתערבבים, התהליכים שעד עכשיו עברו על העם שעד עכשיו נראו ברורים עוברים שינוי יסודי, וכל גל מקדם את המושגים העצמיים למקומם הראוי (ראה בעומק בליקוטי מוהר"ן תורה יז, אות ה. על הסער המניע גלים ראה עמ' קנט).

זהו למעשה החידוש המרכזי של הרב בהסתכלות על המציאות. עם ישראל עובר תהליכים מורכבים, ואנחנו צריכים לבנות לעצמנו עין שתראה את התהליכים הללו, ויחד עם זאת לבנות את הכלים הנכונים להתמודד עם ההשתנות.

כמו הגלים, התהליכים שעוברים על המציאות, הצדק שבמציאות - הרצון להתקדם לעולם אינו פוסק.

'וצדקתך כגלי הים' (ישע' מח, יח) 'הרוצים תמיד לעבור את גדותיהם' (מלבי"ם שם).

ה. סיכום - מגמת המשלים והתיאורים

אחרי שלמדנו למעלה שבספר אורות יש שני סוגי משלים אפשר להתקדם הלאה ולראות את המגמה של המשלים והתיאורים.

ראינו שבספר אורות יש שני סוגי משלים. הסוג הראשון - משלי הדצח"מ, הדבר בעצמו. והסוג השני - הגלים, תיאור התהליכים.

למעשה, אלו הן שתי רמות - הרמה הפנימית, העצמית, שהמדרגה הפנימית שלה ביותר הוא עם ישראל, הוא הנמשל, זו הרמה המתוארת על ידי משלי הדצח"מ. והרמה החיצונית יותר, ההתפתחותית, המשתנה, המעבירה תהליכים, זו הרמה המתוארת על ידי תיאורי הגלים.

כלומר, נראה כי ההבדל בין סוגי המשלים באורות נובע מחילוק בסיסי בין העצם, לבין התהליכים שהוא עובר - יש עיקר ויש טפל, יש פנים ויש חוץ. וזהו בעצם הבסיס של התפיסה האמונית - תפיסה המעניקה עומק למציאות, צורך ורצון להתקדם ולשנות.

למרות שהרעיון נאמר אצל הרב וכבר לפני כן אצל הוגים אחרים בצורה מפורשת במקומות אחרים (אדר היקר עמ' קל. וראה עוד כוזרי ד, ג עמ' קנט בהוצ' דביר, ומו"נ א, מו), הוא מועבר גם כאן מתחת לפני השטח.

בספר אורות הרב מתאר את העיקר כעם ישראל, ואת הטפל כאומות העולם. את הפנים כמציאות הנשמטית, ואת החוץ כתהליכים שעוברים, ושצריכים לעבור על הפנים הזה. 'אפילו ספינות הבאות מגליא לאספמיא, אינן מתברכות אלא בשביל ישראל'. (יבמות סג ע"א)

מעין ההבדל בין ההכנה למדרגה, והמדרגה בעצמה, ההבדל בין דעת אלקים ועבודת אלקים, בין התהליך שהאדם והאנושות עוברים, לבין ההכרה שאליה צריך להגיע. (חילוק ששמעתי מהרב אמנון ברדח שקצת הרחבתי).

למסקנה, נראה כי גם בדרך הביטוי של הרב, בשפתו המשלית בספר 'אורות', יש מסר סמוי, תת - טקסט, שעובר דרך תיאורי התהליכים - הגלים, לאחר מכן דרך משלי העצמים - הדצח"מ, אל מהותה של כנסת ישראל.

ו. סיזם

'תמיד חזר והדגיש את חשיבות הלימוד בספריו של מרן הרב זצ"ל והיה אומר שצריך לשקוד יום ולילה על ספר ה'אורות', ואף שאין מבינים, צריך לחזור אפילו אלף פעמים, אולי אחרי כל זה נבין משהו' (התורה הגואלת, ח"ד, עמ' רו).

